

Uppdrag och kontakter

Universitetens och högskolornas samverkan med omvärlden är bred och berör många områden. Utbildning och forskning som utförs på uppdrag, holdingbolag, doktorander och lärare som också är verksamma utanför högskolan samt utvecklingscentra för lärarutbildning och skola är exempel på kontakter mellan högskola och omvärld.

« **Lars Holmberg**

Nästa rast

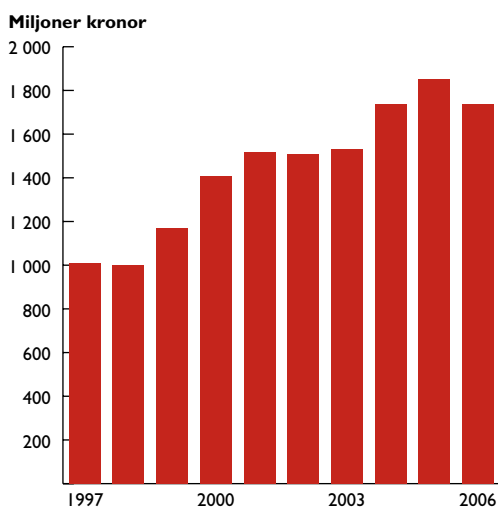
Teknik: Bläck och akvarell

UNDER DE SENASTE tio åren har universitetens och högskolornas samverkan med det omgivande samhället utvecklats avsevärt. Flera intressenter har tillkommit och nya mötesplatser mellan högskola och omvärld har skapats. Numera är samverkan ett förhållningssätt som är väl integrerat i forskning och utbildning. Det är svårt att beskriva denna utveckling i sin helhet, men några nedslag kan göras.

Uppdragsforskning och lärosätenas verksamhet för att stödja kommersialisering – vilket bland annat sker genom holdingbolag – är exempel på samverkan som leder till kunskapsutveckling och tillväxt. Kunskapsutbyten mellan högskola och omvärld sker också via doktorander som är anställda utanför lärosätet och via lärare som har sin huvudsakliga verksamhet utanför högskolan. Uppdragsutbildning och regionala utvecklingscentra bidrar till att genom samverkan förbättra utbildningen. Via regionala utvecklingscentra sker dessutom verksamhet för att utveckla grund- och gymnasieskolan.

Uppdragsforskning minskar något

Uppdragsforskning är ett mått på samhällets efterfrågan på insatser från universitet och högskolor. Det är också ett verktyg för kunskapsöverföring mellan högskola och samhälle. Utöver rena forskningsuppdrag kan uppdragsforskning vara annat arbete som kräver vetenskaplig kompetens, såsom tekniskt utvecklingsarbete och utredningar. Genom avtal fastslås hur stort inflytande uppdragsgivaren har över verksamhetens planering och genomförande samt rätten att disponera forskningsresultaten.

Intäkter av uppdragsforskning (2006 års pris). Uppdragsforskningen minskade något det senaste året, men har under en tioårsperiod ökat mer än forskningsverksamheten i genomsnitt. År 2006 utgjorde intäkter av uppdragsforskning sju procent av de totala intäkterna till forskning och forskarutbildning.

År 2006 redovisade 30 universitet och högskolor intäkter av uppdragsforskning. Det är framför allt de äldre universiteten som bedriver uppdragsforskning i någon större skala. De samlade intäkterna av uppdragsforskning uppgick till totalt 1,7 miljarder kronor år 2006. Det är en liten minskning jämfört med föregående år, men sett i ett längre perspektiv har uppdragsforskningen ökat. Under de senaste tio åren har intäkterna av uppdragsforskning ökat med 72 procent omräknat till fasta priser. Intäkterna av uppdragsforskning har därmed ökat betydligt mer än de totala intäkterna för forskning och forskarutbildning, vilka ökat med 20 procent under de senaste tio åren.

Uppdragsforskning utgör dock fortfarande en förhållandevis liten del av forskningsverksamheten vid universitet och högskolor. Ungefär sju procent av de totala forskningsintäkterna till universitet och högskolor var intäkter av uppdragsforskning år 2006.

Drygt 40 procent av lärosätenas intäkter av uppdragsforskning kommer från företag. Statliga myndigheter samt kommuner och landsting är andra stora uppdragsgivare. De stod för 27 respektive 18 procent av intäkterna av uppdragsforskning år 2006.

14 lärosäten har holdingbolag

Holdingbolag är en typ av förvaltningsbolag vars verksamhet huvudsakligen består i att äga andra företag och att utöva ett aktivt ägande i dessa. Under 1994/95 inrättade regeringen holdingbolag vid elva universitet och högskolor, i syfte att öka förutsättningarna för forskare att kommersialisera sina forskningsresultat. Under 2002 bildades holdingbolag vid ytterligare tre lärosäten.

Sammanlagt har regeringen hittills avsatt 79 miljoner kronor för bildandet av holdingbolag vid universitet och högskolor. I den ekonomiska vårpropositionen för 2007 avsätts resurser för att bilda ytterligare holdingbolag.

Enligt den kartläggning som holdingbolagsutredningen gjorde under 2006 bedriver holdingbolagen idag två typer av verksamheter. Den ena – och den viktigaste – handlar om kommersialisering av forskning, vilket framför allt avser start av nya företag, men även immaterialrättsskydd och försäljning eller licensiering av dessa rättigheter. Den andra typen av verksamhet är allmänna entreprenöraktiviteter såsom fastighetsförvaltning, allmänna entreprenörskurser och utvecklingsprogram för lärosätets personal. I viss mån förekommer också kommersiell fortbildning och vidareutbildning, uppdragsforskning och förlagsverksamheter.

	Tilldelat kapital, miljoner kronor	Antal dotter- bolag	Antal intresse- bolag
Inrättade 1994/95			
Uppsala universitet	9	6	1
Lunds universitet	10	2	5
Göteborgs universitet	6	5	2
Stockholms universitet	5	3	2
Umeå universitet	5	2	4
Linköpings universitet	5	4	0
Karolinska institutet	5	7	2
Kungl. Tekniska högskolan	7	5	0
Luleå tekniska universitet	4	0	2
Sveriges lantbruksuniversitet	4	1	5
Högskolan i Halmstad	4	0	0
Inrättade 2002			
Karlstads universitet	5	1	1
Högskolan i Borås	5	2	1
Högskolan Kristianstad	5	1	0
Summa	79	39	25

Holdingbolag vid universitet och högskolor. Tilldelat kapital (miljoner kronor) samt ägande i dotterbolag (mer än 50 procent ägande) och i intressebolag (mer än 20 procent ägande). Holdingbolagsliknande konstruktioner finns dessutom vid stiftelsehögskolorna Chalmers tekniska högskola och Högskolan i Jönköping.

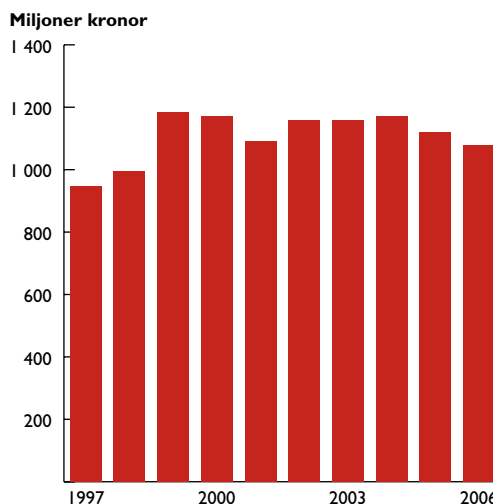
Källa: Holdingbolagsutredningen 2006.

Verksamhetens omfattning och organisation skiljer sig mellan olika holdingbolag. Antalet dotter- och intressebolag varierar mellan närmare tio till inga alls. I en del fall bedrivs en stor del av verksamheten i själva moderbolaget i stället för i dotterbolag. Ett flertal av holdingbolagen saknar helt anställda medan andra kan ha uppåt 25–30 anställda, inräknat anställda i dotterbolag. (Se vidare Holdingbolagsutredningens rapport till regeringen *Åtgärder för en effektivare holdingbolagsstruktur*)

Även lärosäten som inte har holdingbolag arbetar med att stödja kommersialisering av forskningsresultat och idéer. Många lärosäten har inkubatorer som tillhandahåller rådgivning, arbetslokaler och finansiering. Det finns också så kallade drivhus som arbetar för att stötta studenter att starta företag och utveckla idéer under sin studietid. Ytterligare stöd för kommersialisering utgör de utbildningar i entreprenörskap som många lärosäten anordnar i samarbete med näringslivet.

Nästan alla lärosäten bedriver uppdragsutbildning

Uppdragsutbildning är ett verktyg för att möta arbetsgivarernas behov av kunskap och kompetens på kort sikt, och den fyller samtidigt en funktion för kompetensutveckling och

Intäkter av uppdragsutbildning (2006 års pris). Uppdragsutbildning utgör i genomsnitt fem procent av de sammantagna intäkterna till grundutbildning.

livslångt lärande i samhället. Efterfrågan på uppdragsutbildning och erfarenheter från denna bidrar dessutom till att ge lärosätena kunskap för att förändra den reguljära utbildningen.

I stort sett alla universitet och högskolor bedriver uppdragsutbildning, men av mycket varierande omfattning. Vid vissa lärosäten förekommer i stort sett ingen uppdragsutbildning alls, exempelvis vid flera av de konstnärliga högskolorna. År 2006 uppgick universitetens och högskolornas samlade intäkter av uppdragsutbildning till 1,1 miljarder kronor. Omräknat till fasta priser har intäkterna av uppdragsutbildning minskat något de två senaste åren.

I jämförelse med den reguljära grundutbildningen är uppdragsutbildningen av liten omfattning. Den senaste tioårsperioden har intäkter av uppdragsutbildning utgjort 5–6 procent av de totala intäkterna till grundutbildning.

Uppdragen kommer framför allt från offentlig sektor. Statliga myndigheter, kommuner och landsting samt statliga universitet och högskolor stod för tre fjärdedelar av universitetens och högskolornas intäkter av uppdragsutbildning år 2006.

Doktorander anställda utanför lärosätet

Kontaktytor mellan högskola och omvärld skapas också genom forskarstuderande som går forskarutbildningen samtidigt som de är verksamma inom näringslivet eller i offentlig sektor.

Hösterterminen 2006 fanns totalt 18 000 aktiva doktorander registrerade i forskarutbildning, 2 100 av dem var under

terminen anställda utanför högskolesektorn, men bedrev forskarutbildning inom sin anställning. Dessutom fanns nästan 1 100 läkare som ägnade sig åt forskarutbildning inom anställningen. Det innebär att ungefär 18 procent av doktoranderna var anställda utanför lärosätet. Det är en något högre andel av männen (19 procent) än av kvinnorna (17 procent) som finansierar sin forskarutbildning genom en anställning utanför högskolan.

Omräknat till heltidspersoner finansierade 11 procent av doktoranderna höstterminen 2006 sina forskarstudier via en anställning utanför högskolesektorn.

Adjungerade lärare vanligast vid universiteten

Lärare som undervisar i högskolan men som har sin huvudsakliga verksamhet i näringslivet eller i offentlig sektor medverkar till att öka kunskapsutbytet mellan högskola och omvärld.

År 2006 fanns nästan 1 100 adjungerade lärare anställda vid Sveriges universitet och högskolor. De anställs på deltid antingen som professorer, lektorer eller adjunkter, beroende på kompetens. Vanligast är att adjungera professorer till lärosätena, och det förekommer mest vid universiteten. Adjungerade lektorer är mindre vanligt och finns nästan uteslutande vid universiteten. Adjungerade adjunkter finns däremot såväl vid ett antal större universitet som vid högskolor utan vetenskapsområde och vid konstnärliga högskolor samt vid enskilda utbildningsanordnare inom vårdområdet.

Lärosätena kan också välja att för en begränsad tid knyta till sig strategisk kunskap genom att anställa gästprofessorer, gästlektorer eller gästadjunkter. De kommer i många fall från andra lärosäten, ofta från andra länder och innebär därmed en kanal för kunskapsöverföring. År 2006 fanns cirka 300 gästlärare anställda, varav över hälften var professorer. Ytterligare en möjlighet för lärosätena att ta in kompetens utifrån är genom gäst- och timlärare.

	Totalt antal	Varav adjungerade	Andel adjungerade
Professorer	4 874	649	13 %
Lektorer	7 167	192	3 %
Adjunkter	7 275	236	3 %
Summa	19 316	1 077	6 %

Totalt antal lärare per tjänstekategori samt andel adjungerade lärare år 2006. I tabellen ingår samtliga adjungerade lärare, dvs. även sådana som inte får lön från lärosätet och som därmed normalt inte ingår i personalstatistiken.

Utveckling av lärarutbildning och skola

Universitet och högskolor som bedriver lärarutbildning har regeringens uppdrag att medverka i regionala utvecklingscentrum (RUC). Dessa centrum är samarbetsformer mellan framför allt lärosätena och kommuner i regionen kring frågor som rör utvecklingen av lärarutbildningen, kompetensutveckling av lärare och skolutveckling.

Det finns ett tjugotal RUC runt om i Sverige. De äldsta organisationerna har bedrivit verksamhet under cirka ett decennium. Organisationsformerna är mycket varierande. I vissa fall bedrivs verksamheten mycket decentraliserat utan fast personal eller med endast en projektledare, i andra fall finns en mer sammanhållen organisation med flera anställda. Finansieringen av verksamheten sker på olika sätt. I en del fall är uppdragsutbildning och projektverksamhet en viktig inkomstkälla, i andra fall bidrar de närliggande kommunerna med medel.

Det är skolans och lärarutbildningens behov som står i fokus. Alla centrumen har en lång rad samverkansprojekt på detta område. Den nära kopplingen till och ansvaret för den verksamhetsförlagda utbildningen inom lärarutbildningen är en central uppgift, och den leder till samverkan med kommuner och skolhuvudmän också när det gäller kompetenshöjande insatser, t.ex. matematiksatsningar. Även andra konkreta insatser för lärarutbildningen görs, såsom samarbete med länsarbetsnämnden för att anordna utbildningar mot lärarexamen för arbetslösa akademiker. Frågor om forskning och utvecklingsarbete med inriktning på skolans behov är också viktiga, och många RUC samverkar med utbildningsvetenskapliga kommittén inom Vetenskapsrådet.

Centrumen är till viss del också engagerade i samverkansaktiviteter som inte direkt ligger i anslutning till lärarutbildningen. Exempel finns på RUC som har varit engagerade i att hjälpa företag eller organisationer med viss kompetensutveckling, eller har varit engagerade för att introducera entreprenörsfrågor i skolor. (Se vidare Högskoleverkets PM om regionala utvecklingscentrum, reg.nr. 61-3528-06.) ■